

PAPER DETAILS

TITLE: Katma Protokolü Okurken

AUTHORS: Bilsay KURUÇ

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36951>

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

GİRİŞ

Stuart Gilbert, James Joyce'un ünlü **Ulysses**'i inemenin Önsözünde, bir yerde, «şaşılacak kadar çok kadar bana nasıl **Ulysses**'i okumaya giriştiklerini ve okumaktan vazgeçtiklerini, bu kitabın okuyucundan kat, hafıza ve sabır isteyen birşey olduğunu anlatıyor. Bilindiği gibi, **Ulysses**, bir günde olup bitenle kitaptır. Anlatılan günün öteki günlerden hiç de farkı pek önemli bir olaya rasgelen bir gün de değildir bu kadar sıradan birşeyin anlatımı Joyce'un kaleminde inanılmaz dolu bir zenginlik kazanır ve okuyanı büyüler. Tü dikkati, hafızası ve sabrı, Gilbert'in istediği kıvama

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında yaratan ANKARA ANLAŞMASI gereği düzenlenen KATMA PROTOKOL için önce **Ulysses**'den söz açmak bilmem çok mı zor? Katma Protokolün önemce değerece kendi ke

yu canlandırmakta sıkıntı çektiği bazı hükümler
 şit madde ya da hüküm ise, bunların tersine, g
 okuyuşunda okuyucuya teslim etmeyecek girift
 satırda bir bulmacanın ve sürprizin yattığını he
 sanız, sürprizlerle karşılaşp bulmacaları çözme
 ne daha çok ısıniyorsunuz. İşin daha da meraklı
 biribiriyle ilintisi hiç de belirgin gibi görünmey
 rını parça parça biraraya getirebilmekte. Bu çet
 kici işi de başarabilerseniz, herhalde Katma Prot
 de saklı bulunan bir Türkiye fotoğrafının yavaş
 ğını göreceksiniz. Bu, Katma Protokolün Türkiye
 satırlarında sürprizler gizli bir belge üzerinde q
 nizi, hafızanızı ve sabrınızı» her an gereken kıv
 arasıra gevşetirseniz, ortaya pek farklı fotoğrafl
 li vardır.

Dediğimiz gibi, Katma Protokol, ilk bakış
 bir ticaret anlaşması gibi görünen, ama aslında
 mayan bir belge. Çünkü çapı, Türkiye'nin iktisa
 düzenini, bunları geliştirme yolunda kullanılabil
 litikaların araçlarını tamamen değiştirebilecek
 ma Protokolü okumuş ve «deşifre etmiş» olanlar
 da bu bakımdan pek yeni hakikatlarla karşılaş
 bu yazı da, Protokolü okuyanların henüz sayıca
 düşüncesiyle, okumayanları, bu önemli belgeyi ol
 yazılıyor. Böylece, yazının hedefi de, Katma Pr
 lecek sorunların genel bir iktisadî tahlilini yap
 den, ileride böyle bir tahlile yönelebilecek ola

lemeyle anlaşıldığına göre, doğruca, 1 Ocak 1958 miş bulunan Roma Andlaşması'ndan (R.A.), ya mik Topluluğu'nun (AET) Anayasası denebilece doğmuştur. Tabii, Türkiye için R.A.'ndan K.P.'e içinde, bir de Türkiye ile Avrupa Ekonomik T bir Ortaklık yaratan, 12 Eylül 1963 de imzalan ması (A.A.) yer alıyor. Yani, K.P. resmen A.A.'n gereği olarak hazırlanmıştır.

Burada akla hemen şöyle bir soru takılmak ne ölçüde R.A.'na ve ne ölçüde A.A.'na dayalı Türkiye'nin özel ihtiyaçları, K.P.'de ne ölçüde ifa çüde R.A.'nın ve A.A.'nın duvarları için sıkışılıp rusu, bu geniş ölçüde, Andlaşmaları yorumlay gereken hukukçularımıza bir görev olarak kalıyor.

Bu üçü arasında (yani, R.A., A.A. ve K.P.), ka az ilgi çekici bir içeriği olan, daha genel n gibi görünüyor. Bunu, A.A.'nın sistematüğinden Anlaşmanın ana çizgileri şöyle :

KISIM I — İLKELER (Madde 1 - 7)

KISIM II — GEÇİŞ DÖNEMİNİN UYGU SI (Madde 8 - 9)

Bölüm 1 — Gümrük Birliği (Madde 10)

Bölüm 2 — Tarım (Madde 11)

Bölüm 3 — Ekonomik Nitelikteki Sair

Yine aynı maddenin 2. fıkrasında, bu amaçla si için taraflar arasında bir **gümrük birliğinin** kilde kurulacağı belirtildikten sonra, 3. fıkrada bir hazırlık dönemi, b) bir geçiş dönemi, c) bulunduğ u ifade edilmekte. Bu üç dönem arasında **Geçiş Dönemi** olduğ una ş üphe yoktur. «Geçiş leş me şartları, usulleri, sıra ve süreleri ile ilgili A.A.'na ekli Geçici Protokolün 1. maddesinde bir **Katma Protokolde** saptanacaktır. İşte, bug unan K.P., buna göre düzenlenmiş olan Protokolün sistematığıne bir bakalım :

KISIM I — MALLARIN SERBEST DOLA

Bölüm 1 — Gümrük Birliği

Kesim I — Türkiye ve Topluluk Arasında
lerin Kaldırılması (Madde 1 - 16)

Kesim II — Ortak Gümrük Tarifesinin T
Kabulü (Madde 17 - 20)

Bölüm II — Âkit Taraflar Arasında Miktar
Kaldırılması (Madde 21 - 30)

Bölüm III — Ortak Tarım Politikasının
Konulması Sonucu Olarak Tarım
Düzene Bağlı Ürünler (Madde 31 - 36)

Bölüm IV — Tarım (Madde 32 - 35)

KISIM II — KİŞİLERİN VE HİZMETLERİN

Bölüm I — Kişiler (Madde 1 - 16)

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

bazı dokuma maddelerinin AET'ye ithalinde uygulanacak olan, tek maddelik 2 sayılı Ek, 11. maddede ön gördüğü tarife indirimine bağlı madde listesini veren 3 sayılı Ek, 12. maddede özel yardım kaynaklarının kullanılmasını düzenleyen 4 sayılı Ek, Alman iç ticaretine ve buna bağlı sorunlara ilişkin 5 sayılı Ek, Tarım ürünlerine uygulanacak rejime ilişkin 6 sayılı Ek, 13 maddelik bir Malî Protokol, Avrupa Topluluğu Yetki Alanına giren maddelerle ilgili bir anlaşma, bir son senet ve birkaç ek de protokolün yer almaktadır.

Şöyle ilk bakışta da görüldüğü gibi, K.P., sistemin den A.A.'ndan daha geniş ve zengin bir belgedir. A.A.'nın nımı olduğuna, o anlaşmaya bağlı olarak hazırlanmış bulunduğuna göre, zaten böyle olması gerekirdi. Ancak topluluğun K.P. metninde esnek bir yorumla ele alınması gözden kaçmıyor. Bir örnek verelim: Protokolün taşıdığı geçiş döneminin amacını dile getiren paragrafın, A.A.'da yer alan 2. maddedeki amaca tastamam uygun olup olmadığı halde tartışmaya açıktır. K.P.'ün bu başlangıç paragrafı

«Geçiş dönemi Âkit Tarafların, karşılıklı yükümler esası üzerinden, Türkiye ile Topluluğu bir gümrük birliğinin yerleşmesini ve Ortak Pazarını sağlamak amacıyla Türkiye'nin ekonomik kalarının Topluluğunkilere yaklaştırılmasını için gerekli ortak eylemlerin geliştirilmesini,»

mek imkânsız, tâ ki R.A.'nın metnini keşfedene k
fettiğiniz zaman, bunun meğer K.P.'un aslını içeri
varlığını veren aşağı yukarı herşeyin, zaten R.A.'n
iundüğünü anlıyor ve bu yüzden de biraz hayal kr
sunuz. Şimdi de (yukarıda verdiğimiz KP'ün sist
laştırmak için,) bir de R.A.'nın sistematigine

KISIM I — İLKELER (Madde 1-8)

KISIM II — TOPLULUĞUN TEMELLERİ

Bölüm I — Malların Serbest Dolaşımı (M)

Kesim I — Gümrük Birliği

**Ayırım I — Üye Devletler Arasında Gümrük
Kaldırılması (Madde 12 - 17)**

**Ayırım 2 — Ortak Gümrük Tarifesinin Ka
(Madde 18 - 29)**

**Kesim 2 — Üye Devletler Arasında Miktar
Kaldırılması (Madde 30 - 27)**

Bölüm II — Tarım (Madde 38 - 47)

**Bölüm III — Kişilerin, Hizmetlerin ve Ser
Dolaşımı**

Kesim 1 — İşçiler (Madde 48 - 51)

Kesim 2 — Yerleşme Hakkı (Madde 52 - 5)

Kesim 3 — Hizmetler (Madde 59 - 66)

Kesim 4 — Sermaye (Madde 67 - 73)

Bölüm IV — Ulaştırma (Madde 74 - 84)

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

- Kesim 2 — **Ödemeler Dengesi** (Madde 104)
Kesim 3 — **Ticaret Politikası** (Madde 110)
Bölüm III — **Sosyal Politika** (Madde 117 - 120)
Bölüm IV — **Avrupa Yatırım Bankası** (Madde 121)
KISIM IV — **DENİZAŞIRI ÜLKELERİN VE
TOPLULUKLA BAĞINTISI** (Madde 122 - 126)
KISIM V — **TOPLULUĞUN KURUMLARI** (Madde 127 - 131)
KISIM VI — **GENEL VE SON HÜKÜMLER
KURUMLARIN KURULUŞU
SON HÜKÜMLER** (Madde 247 - 251)

R.A. ile K.P. metinlerinin karşılaştırılması ile sistematigi bakımından varılabilecek birkaç sonuçla özetleyebiliriz :

(1) K.P. metni **doğrudan doğruya** R.A. metni ile karşılaştırılabilir. Gerek sistematigin bütünü, gerekse bölünüşlerindeki ölçüde birbirinin aynıdır.

(2) Maddelere inildiği zaman benzerlik daha çok bölümlerde K.P., R.A.'nın madde madde terimlerinden ibarettir. Bu bizi, R.A.'nın bütün sonuçları Türk ekonomisine uygulanacağı sonucuna götürmektedir.

(3) Maddelerin her iki metinde yer alışı ve sırası bakımından tefek biçim farkları vardır. R.A.'nda başlı başına

KATMA PROTOKOL

- Madde 1 : K.P.'e özgü bir madde. yok.
- Madde 2,3,4,5 : R.A. madde 9-10'daki esadece, K.P. 3'de sırf T lenmiş kısımlar yer alıy
- Madde 6 : R.A. 11'den alınmış.
- Madde 7 : R.A. 12'den alınmış.
- Madde 8,9 : R.A. 13'den alınmış.
- Madde 10 : R.A. 14'den alınmış. İç t takvimini koyan bu m dirim süreleri bakımınd var. Bir de, R.A. metni tılı.
- Madde 11,12 : R.A. 26'da işaret edile olarak düzenlendiği anl
- Madde 13,14 : R.A. 15'den alınmış.
- Madde 15 : R.A. 16'dan alınmış.
- Madde 16 : R.A. 17'den alınmış.
- Madde 17 : R.A. 23'den alınmış.
- Madde 18,19 : R.A. 26'da işaret edilen

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

- Madde 28 : R.A. 35'den alınmış.
- Madde 29 : R.A. 36'dan alınmış.
- Madde 30 : R.A. 37'den alınmış.
- Madde 31 - 35 : K.P.'e özgü maddeler. Ancak bunların R.A. 38-47'ye bağlanmasıyla, R.A. 38-47'ye bağlanmadıkları için he yok.
- Madde 36,37 : R.A. 48'deki esas üzerine kopya alınmış. Kopya kımından bazı farklar vardır.
- Madde 38 : R.A. 49'daki esas üzerine kopya alınmış.
- Madde 39 : R.A. 51'deki esas üzerine kopya alınmış.
- Madde 40 : R.A. 50'den alınmış.
- Madde 41 : R.A. 52, 53, 54, 55, 56, (57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65'deki esaslar) aynı biçimde düzenlenmiştir.
- Madde 42 : R.A. 74-84'deki esasların aynı biçimde düzenlenmiştir.
- Madde 43 : R.A. 85, 90, 97'deki esasların aynı biçimde düzenlenmiştir.
- Madde 44 : R.A. 95, 96, 97'den alınmış.
- Madde 45 : R.A. 98'den alınmış.
- Madde 46 : K.P.'e özgü bir madde.

- Madde 54 : R.A. 116, 236, 237, 238'de düzenlendiği anlaşılmaktadır.
- Madde 55 : R.A. 234 yorumlanarak düzenlenmektedir.
- Madde 56 : R.A. 238'e göre düzenlenmiştir.
- Madde 57 : R.A. 52-58, 85-90, 189 ve 190'de düzenlendiği biçimdedir.
- Madde 58 : R.A. 7'den alınmıştır.
- Madde 59 : K.P.'e özgü bir madde.
- Madde 60 : R.A. 226'dan alınmıştır.
- Madde 61 : R.A. 8'deki esasa göre düzenlenmiştir.
- Madde 62 : R.A. 239'dan alınmıştır.
- Madde 63 : R.A. 247'deki esasa göre düzenlenmiştir.
- Madde 64 : R.A. 248'deki esasa göre düzenlenmiştir.

Görüldüğü gibi, K.P.'ün R.A.'na bağımlılığı aşırıdır. Yani, yukarıda da söylediğimiz gibi, K.P.'ün R.A.'na bağımlılığı, R.A.'nın bütünüyle düzenlenmesi demek, R.A.'nın bütün sonuçlarıyla birlikte uygulanması demek olacaktır. Başka deyişle, Türkiye hukümleri dışında başka birtakım «imtiyazlı» şirketler AET'den yararlanması diye birşey söz konusu değildir. Türkiye — AET ilişkisi, R.A kurallarına göre düzenlenmiştir. Hukümler içinde yürüyecek, bu ilişkide bundan böyle Türkiye'den doğmuş ve doğacak kurallar egemen olacaktır.

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

bütün hükümleri ve bütün sonuçlarıyla birlikte Tüketicilerin Korunması İçin Gerekli Onayların Verilebileceği Şu Güçlük Geçiş Döneminden sonra gelecek olan, ama Türkiye AET üyeliğini hediye etmeyeceği kesin olan **Son Dönem** resini de niteliğini de bugünden kestiremediğimiz şeydir. Bu o kadar böyledir ki, A.A.'nın 28. maddesi yanılmaya yer bırakmayacak bir biçimde açıkça söylenmiştir. Bu madde, «Anlaşmanın (yani A.A.'nın) işleyişi, Toprak ve Anlaşmadan (yani R.A.'ndan) doğan yükümlerin karşılanma biçimi ve üstlenebileceğini gösterdiğinde, Âkit Tarafların Topluluğa **katılması olanağını incelerler,**» diyor. İşte bu, 21. Yüzyılın sorunlarıyla uğraşacak olanlara kalan görünüşü.

KATMA PROTOKOLÜN TÜRKİYE'Sİ

Başlangıçta yazmış olduğumuz gibi, asıl yapılmaması gereken K.P. içindeki çeşitli madde grupları arasında bir keşif yapmak bunlar parça parça biraraya getirilirse ortaya nasıl bir fotoğrafı çıkacağını bulmaya çalışmaktır. Gerçekten, olduğu gibi K.P.'ün satırlarında da aynı yönde işler yapılır zaman da Türkiye'nin iktisadî yapısını, sosyal düzeni ve gelecekte olacak olan süreçler yatıyor. K.P.'ü okurken, «dikkat, dikkat, dikkat» yönünden fire vermemiş isek, bu süreçleri şöyle bir gözlemleyip pek yanlış olmayacak demektir: Türk ekonomisini yönetenlerin tak dış ticaret politikasına ayak uydurması yolunda, peşinden, Türk ekonomisini yönetenlerin nüfuz alanı

letler arasında **hem** ithalât ve ihracattaki gümrük lara eş etkili bütün vergilerin yasaklanmasını ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin b... sayacaktır.»

Başka deyişle, AET ekonomileri gitgide 'açılacaklar' ve dolayısıyla, yine bu oranda başk... sı ortak bazı esaslara göre 'kapanacaklardır'. M... serbestçe dolaşımını yarı yarıya **bu gümrük bir yarıya da miktar kısıtlamalarının kaldırılması** şeyi, olduğu gibi, K.P. ile gelen dış ticaret ted... yoruz. Protokolün 7-20 ve 21-30'uncu maddeleri, birlerini Türkiye'ye uygulayacaktır. Ne kadar za... düzenleyecek olan şey, AET Takvimi, daha do... **minin Takvimidir.**

Bu takvim için R.A. 8'de ayrıntılı bilgi ver... öteki maddeleri okuduğumuz zaman daha da p... ruz. R.A. 8'e göre, **süresi 12 yıl** olan Geçiş Dö... üç aşamadan oluşuyor. R.A. 8/2'de belirtildiğine her aşama için, yapılması gereken çeşitli eylen... alınacak tedbirler düzenlenmiştir. **Aşamalar, bu mantıkî sıra izlemektedir.** Yine R.A. 8/3'de belir... aşamadan ikinci aşamaya geçilmesi, ilk aşama i... tilmiş olan hedeflere erişmiş ve yükümlülükle... olmakla gerçekleşecektir. Gerçekten, R.A.'nın b... dan, **ilk aşamanın ötekilerden çok daha önemli c...** Öyle ki, R.A.'nda bu aşamanın dört yıllık süresi... uzatılabiliyor. Böylece Geçiş döneminin toplam

terdiğimiz K.P.'ün de herşeyden önce **aynı takvim** **çimde** işleyeceğini düşünmemiz doğru olur. Dahâ bizi başka türlü düşünmeye yöneltecek herhangi

Üstelik, ortak dış ticaret politikasının bu ilk ilk 4-6 yılda geniş ölçüde gerçekleştirilmesi için Ü lesine uyuşmuşlar ki, 12 Mayıs 1960 tarihinde bu **dıracak bir program** üzerinde anlaşmaya varmış. Yani, R.A.'nın imzalandığı günden sonra eğilim, hızlandırma yönünde gelişmiş. Bütün bunlar biz AET ile, AET'nin görüldüğünden de hızlı koştuğunu, üstelik bu yarışta her mesafeyi AET kadar hızla bulunduğunu, çünkü koşu pistinin aslında görü sa olduğunu gösteriyor.

Dış Ticaretin Yapısını Değiştiren Maddeler ve Et

Bu takvimin Türkiye'nin dış ticaretine nasıl görmek için, K.P.'ün 10, 11, 17, 18, 22, 25 inci maddemiz gerekiyor. Bunlar, içiçe işleyen ve etkileri birleşecek olan maddeler niteliğinde. Öyle görünüyor ki, da asıl ağırlık 10, 17 ve 25 inci maddelerdedir. 11 deler istisnaî niteliktedir, çünkü K.P.'e ekli olan maddeler için düzenlenmiştir bunlar. 22. madde ise takvimi bakımından başlıbaşına bir önem taşımalı maddelere göre yapılması gereken gümrük vergiletteki mal miktarlarıyla ilgili **indirme ve artırmal** linde gösterelim.

Yıllar	Yapılacak İşlem
1974	(3 Sayılı Ek) İthalâtta liberasyonun % 40'a çıkması İthalâtta, libere olmayan maddelerin AET lehine açılan kontenjanların genişletilmesi (toplam % 10, her madde en az % 5)
1975	Türk tarifesi ile Ortak Gümrük tarifesi farkının % 15'den az olduğu maddelerde Ortak Gümrük tarifesinin uygulanması Diğer bütün maddelerde farkın % 10 azaltılması
1976	İthalâtta gümrük vergisi indirimi İthalâtta AET lehine açılan kontan- tarların aynı oranlarda genişletilmesi
1977	İthalâtta gümrük vergisi indirimi » » » » (3 Sayılı Ek)
1978	İthalâtta gümrük vergisi indirimi Türk tarifesi ile Ortak Gümrük tarife- farkının % 20 azaltılması İthalâtta AET lehine açılan kontan- tarların aynı oranlarda genişletilmesi
1979	İthalâtta gümrük vergisi indirimi

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

Yıllar	Yapılacak İşlem
	(3 Sayılı Ek)
	Diğer bütün maddelerde farkın % 20 azaltılması
1982	İthalâtta gümrük vergisi indirimi % 10 İthalâtta AET lehine açılan kontanjaların aynı oranlarda genişletilmesi
1983	GEÇİŞ DÖNEMİNİN SON YILI İthalâtta gümrük vergisi indirimi % 10 » » » » % 10 (3 Sayılı Ek) Türk gümrüklerine Ortak Gümrük Tarifesi'nin tam olarak uygulanması
1984	İthalâtta gümrük vergisi indirimi % 10 (3 Sayılı Ek) İthalâtta liberasyonun % 60'a çıkarılması İthalâtta AET lehine açılan kontanjaların genişletilmesi (her madde en az % 20)

Aşağıda göreceğiz ki, KP'den türeyen bu tabloda Türkiye'nin AET'ye sadece dış ticaret yoluyla değil, kapitallerin etkileyecek öteki araçların ve tedbirlerin AET ile aktarılması yoluyla da 'açılışını' düzenleyecek olan tablonun iskeletidir. Tıpkı R.A.'nda da olduğu gibi.

Simdi bu tabloyu daha detaylı olarak inceleyelim.

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

R.A.'nın Ortak Gümrük Tarifesinin uygulanma-
teren 23. maddesi ve miktar kısıtlamalarının nasıl
gösteren 33'üncü maddesi de, sonuçları bakımında
aynı takvimi kullanmakta.

Burada bizim için merak edilecek şey, söz ko-
işlemesi halinde, gümrük duvarları ile ve miktar
korunan ya da 'kurulup korunması gereken san-
nin ne olacağı, dış ticaret kapılarının açılması ü-
gelecek ekonomik darbelere karşı bunların nasıl k-
Acaba maliyet-fiyat, üretim kapasitesi, mal kalite-
durumları ne olacaktır? Ve herşeyden de önce, v-
mi, doğma şansı bulabilecekler mi?

Yine merak edilecek başka birşey, dış ticaret
esaslarının ne olacağı ve bunun kesin olarak nerece-
larca saptanacağı, bunun Türkiye'de hâlâ bir plânla-
rak ele alınıp alınamayacağıdır. AET ülkelerinden
hal için akması pekâlâ mümkün çok çeşitli ve bir-
pek kestirilemeyecek maddenin, çeşitçe ve miktarc-
findan kontrolü, yukarıdaki takvimin işlemesi hali-
lay olmayacağına benzer. Üstelik de, büyük bir ihti-
Ödemeler Dengesinin gitgide artacak ithalâtın döv-
rekli olarak daha büyük açıklar vermesi gibi pek ö-
doğabilir. Bununla ilgili olarak, AET karşısındaki
den doğacak bir başka soruna aşağıda işaret edece-

Hemen şunu belirtelim : K.P.'ün, Türk dış tica-
değiştirecek olan hükümleri sadece yukarıdakiler

zırlanmadığıdır. Acaba Türkiye'nin 1971-1993 dönemi için gerekli teknoloji, kapasite, firma ölçeği, ticari ticracı ile ilgili bilgiler bu listede yansımakta mı? ⁵

Belirtmek gereken ve gerek 12 yıllık geçiş dönemi için yıllık liste ile aynı derecede ilgili başka bir nokta da Türkiye'nin Türk ekonomisinin kalkınması için yurt içinde üretilen bir malın 12. ya da 22. yılın sonuna kadar korunması için çok yanlış olur. Çünkü, bu gibi malların, AET'de bulunan olan cinsleri karşısında rekabet güçleri en azından 12 yıl yat-kalite sorunundan ötürü, daha 12 yılın ya da 22. yılın bile gelmeden tükenebilir. ⁶ Tabii, rekabet gücü zayıf olan kenli cins karşısında tükeneceği böyle kritik bir ürün için farklı olacaktır. Ama şöyle kaba bir tahminle (AET'de bulunmayan) mallarının kritik noktalara daha erken varacağı yanlış olmaz. ⁸

-
- (5) Listeye göz atmak bu konuda kuşkuları artırıyor. «AET sanayii karşısında uzun süre korunması kalitesi yüksek görülen mallar» listesinin büyük bölümünü *tüketim malları* içinde şöylelerine rastlamak kabil. Örnekler: keçeden şapka taslakları; kuşların tüylü derileri ve tüy sınımları; kalem tüyler ve aksamı; yapma çiçekler, meyvalar; insan saçından, kıldan veya dokunmayan kumaşlardan takma saç, sakal, bıyık, lüle ve perçemler; kılıp kapanan el yelpazeleri; her nevi yapma bebekler, na mahsus eşya, eğlence ve bayramlar için eşya, sürpriz eşyası. Noel ağaçlarına mahsus süs eşyası ve Noel için benzeri diğer eşya (Sun'i Noel ağaçları, Noel ağacı avcılığına mahsus yapma kuşlar; tarla kuşu avınd

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

Türk kalkınma ihtiyaçları için alınmış bir tâviz K.P. 12 çerçevesinde bazı kolaylıkların sağlandığı söylenebilir. Aslında bu, AET'nin, Türkiye'nin plânlı kalkınmasında yardım sağlayabileceğini gösterecek ilgi çekici bir örnektir. «Tâviz,» Türkiye'ye, kalkınması için gerekli **bi şartlarla** koruma olanağını veriyor : (1) Geçiş dönemi ne uyacak malların bazıları 22 yıllık indirimden yararlanacak ama (2) böyle bir değişiklik, 1967 tarihinde Türkiye'de toplam ithalât **değerinin** (hacminin değil) % 10'unu geçmeyecek; (3) 22 yıllık listenin ithalât değeri toplamı, bu değere göre artmayacaktır; (4) 22 yıllık listeden de Geçiş dönemi ne, buna göre aktarma yapılacaktır; (5) bu olanaklar kadar söz konusudur.

Burada akla, AET dışı ülkelerle yürütülecek ilişkilerimizin, kalkınma ihtiyaçlarımızı karşılamak için yeterli olabileceği gibi bir düşünce gelebilir. Bu da, yarı yarıya yetersizdir. Çünkü, K.P.'de yer alan hükümler, kalkınma için olabilecek böyle bir kapıyı da kesinlikle kapar niteliktedir. Göze hemen çarpan birkaç örnek verilebilir :

K.P. 14, Türkiye'nin AET dışı bir ülkeye karşı, gümrük veya benzeri bir vergi veya resmi, K.P. 10 ve 11'den daha hızlı bir sıra ve süre ile kaldırabilme olanağı veriyor. K.P. 53, Türkiye'nin üçüncü ülkelere karşı, özelleştirme tarifelerinin değiştirilmesi, tarife ve ticaret anlaşmalarının yapılması, liberasyonla ilgili tedbirlerin alınması, ihraca izin vermesi gibi konularda AET'nin ortak ticaret politikasıyla uyumlu olarak hareket etmesini sağlar.

Belirtelim ki, bu konuda da, Türkiye'ye ve var, Protokolde, Biri, K.P. 19'da yer alan hüküm tarihli toplam ithalât **değerinin** % 10'u kadar bi üçüncü ülkelerden yapabileceği ithalâta 22 yıla tanıyor. Öteki de K.P. 20. madde: Türkiye'nin maları çerçevesinde, bu gibi AET dışı ülkelerden ların ithaline, bazı şartlar altında izin veriyor. Bu maddeden türeyen 4 sayılı Ekin incelenmesinden bi, **bu şartların son derece sınırlı oluşu** bir yar sınırlı ithalât için bile Türkiye'nin AET'ye uygulama düşük bir vergi uygulayabilme **hakkı bulun**

K.P.'ün Türk dış ticaretinin yapısını değişt delerinin niteliğini bir cümle ile toparlamak gere etkilerini hesaplayabilmek için, bu maddeleri m halde gözönünde tutmanın zorunlu olduğunu (2) ta, bugünden kesterilemeyen şişkinlikler yaratar retinin yapısını kısa sürede kökten değiştirecek delerin, yine kısa sürede, ekonomimizdeki kaynak önce sanayileşmeyi darbeliyerek etkileyeceğini, s görebiliyoruz.

Dış Ticaretteki Yapı Değişikliğinden Uzun D Dağılımının Değiştirilmesi Sorununa

K.P.'ü üstüste, defalarca okuduktan sonra, sorunların, öyle sadece dış ticaretle ilgili sorunla yacağı iyice anlaşılıyor. Öyle görünüyor ki, dış litika araçlarının Türkiye'nin elinden kısa sürede

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

Yıllar

Yapılacak İşlem

1971

esasına göre) AET uyruklu kişilere e
rak tasfiyesine **başlanması**

(BİRİNCİ İHTİMAL) (K.P. 30, R.A.

AET ile olan ithalât ve ihracatta he
gümrük vergisi veya buna eş etkili
resim **koymanın** ve K.P. ün yürürlüğ
AET'ye karşı uygulanan herhangi bi
si veya resmini **artırmanın bundan b**
(K.P. 7, R.A. 12).

AET'den ithalâta yeni miktar kısıtla
etkili tedbirler koymanın ya da mev
kısıtlayıcı hale getirmenin (K.P. 23,
böyle yasaklanması.

Türkiye'nin, AET dışı bir ülkeye ka
gilerine eş etkili bir vergi veya resn
görülenden daha hızlı bir sıra ve sü
sının bundan böyle **yasaklanması** (K.

Türkiye'nin, AET dışı bir ülkeye, it
kısıtlamaları konusunda AET'den da
işlem uygulayabilmesinin bundan b
(K.P. 22/6, R.A. 33)

AET'den yapılan ithalâtta, ithalâtçıla
ları teminatların K.P. 10 ve 11'deki
gitgide kaldırılmaya **başlanması** (K.

Yıllar

Yapılacak İşlem

1972

(Gerektiği takdirde) Bir iç vergi malî nitelikli bir gümrük vergisini **yetki istenmesi** (KP 16).

1974

İç vergi konusunda AET düzenine a rin en son **kaldırılma** tarihi (KP 44) bunun, 1979'da yapılması gerekirdi).

1974

Miktar kısıtlamalarının kaldırılması t ticarî nitelikteki millî Türk tekellerini kişilere eşit işlem yapılarak tasfiye yılı (KP 30/2).

(Aynı işlemin, 1976, 1977, 1978, 1979, 1983, 1984, 1986, 1988, 1989, 1990, 1992 da da özellikle uygulanması gerekecek Türkiye'de **kamu** idareleri veya teşebbüsler ya kendilerine özel veya münhasır h **özel** teşebbüslerce girişilecek satın alım şartları bakımından, AET ülkeleri u fark gözeten bütün işlemlerin kaldırılması çağ **son tarih** (KP 57, AA 13, RA 7, 37

1975

AET'ye ihracatta söz konusu olabilecek gilerinin kaldırılacağı **son tarih** (KP 1 Mal taşıma ile ilgili olarak, herhangi b da teşebbüsleri destekleyebilecek ya cek nitelikte, farklı taşıma tarifelerini

1983'e kadar
Gerçekleşmesi
Gereken Bazı
Hususlar

Türkiye'nin 1983'de AET'nin Ortak T...
sına ayak uydurur hâle gelmesi için g...
tedbirler (KP 53, RA 113) (Örneği...
üçüncü ülkelerle söz konusu olacak t...
larını, AET Komisyonunun gözetimini...
ayrıca, bu gibi anlaşmaların süreleri...
na ermesi gibi : Bk. AET **Resmî Gazete**...
Türkiye'nin, AET'nin ortak ulaşım po...
uydurur hâle gelmesi (KP 42, RA 74...
Yerleşme hakkı, hizmetlerin serbest...
nin serbest dolaşımına engel uyruklu...
konularda söz konusu **bütün kısıtlan**...
ması (AA 13, 14, 16, 20, RA 52 vd.)...
Türk gümrükleriyle ilgili kanun, tüzi...
lik hükümlerinin, AET'ninkilere yakla...
6, RA 11).

Bu Tablo'nun göze hemen çarpan birkaç öze...
özetleyebiliriz bunları :

(1) Dış ticaretle ilgili hükümlerin (yani, bu l...
görülen tedbirlerin), **hele Tablo 1'deki takvimle bir**...
man, Türk ekonomisinde **kaynakların dağılımını h**...
cek kadar geniş bir alana nüfuz edeceği görülüyor.

(2) Ekonomideki kaynak dağılımını, dış ticaretin gereklilikleri ile olmaksızın, **doğrudan doğruya etkileyecek** maddeler ise, aşağı yukarı 1974'den sonra hız kazanacak ve görünüyor ki, Türkiye'deki iktisadî ve sosyal yapıya AET'nin gerektirdiği esaslara göre düzenleme işi, dış ticaretle, dış ticarete gerçekleştirilmekte olan geniş çaplı bir değişim mini üzerine iyice oturmaya başlayacaktır.

AET devletleri uyruğundaki kişilere Türkiye'de bulunma hakkı, yette bulunmak üzere **yerleşme hakkı ve serbest** bulunma, devletin yada özel teşebbüslerin **ihaleleri** nakatlarının sağlanması, Türk işgücünün AET ülkelerinde çalışmada teşvik edilmesi, 1974'ü izleyen yıllarda ekonominin kaynak dağılımını değiştirecek etkenlerin sadece bir kısmı, genişliği kuvvetlendirecek ikinci bir bölüm etken ise, ekonomideki devlet kesiminin en hayatî damarlarını işleyebilecek tedbirlerden oluşuyor. Türkiye'de ticaretin **tekellerinin tasfiyesi**, Türk ekonomisinin, AET'nin ticaret politikalarına ayak uydurma zorunluğu bu zorlu göze çarpanları. Üçüncü bir bölüm ise, Türkiye'de, dış ticaret alanlardaki değişimleri düzenleyecek **kanun, melik hükümlerinin AET'ninkilere yaklaştırılması** karşımıza çıkıyor.

Burada bütün bunları incelemeye girişmek yerli yerinde değil, özellikle belirtilmemiş gibi görünen bir noktayı ele alarak ekonomisini düzenleyen **politikaların AET nüfuz alanı** içinde **çek çapını** sezmeye yarayabilecek bir örnek vermek

tuğunu anlamak için de A.A. 18'in kaynağı olan ma bulmamız gerekecektir. Bu, R.A. 107'dir ve kamb R.A. 104'de, (ki bu da A.A. 17'nin ve K.P. 49'un k meler Dengesi ile ilgili olarak konan hedeflere uy dile getirmektedir. Daha açık bir dille, bu tedbirle kiye'nin elinden belki kendi dış ticaret kurunu kon ğı alınmayacak, ama mutlaka bu kurun AET'nin o göre saptanması şart olacaktır. Yani, belki Türkiy kurunu kendi kalkınma hesaplarına göre düzenle zaman bu kabil olamayacak, yine aynı hesaplara gö meye gitmeyi pek uygun görmediği bir başka zam lanması gerekecektir. Tabiî, böyle bir tahmin, Tür ma hesaplarıyla AET'nin hesapları arasında tam rulması halinde, söz konusu olabilecek bir tahmin ki, yukarda, dış ticaretin yapısını değiştiren madd belirtirken ortaya çıkmış olan ihtimal, yani, ithalât dışında şişmesinden ötürü ciddî ödemeler dengesi s ması ihtimali, Türkiye ile AET'nin hesapları arası ğın ne kısa ne de uzun sürede pek de kolay kolay k gösteriyor.

Roma Andlaşmasının ve bu Andlaşmaya İlişkin Be mimizin Geleceği Yönünden Önemi

Görüldüğü gibi, «Katma Protokolü nasıl okur hakkındaki bu yazı, bir iktisadî tahlil yazısı niteli çok, Katma Protokolü çözmeye yönelen bir dener K.P.'ü çözme çabası bu yazıda şöyle bir yol izlen

sektörleriyle ilgili tahliller özellikle gereklidir.⁹ çalışmalarından da önce, A.A.'nı ve R.A.'nı, K.P.'ye ele alabilmek şart görünüyor. Aslında, R.A.'nı böylesine ele alabilmek için bu Andlaşmaya ilişkin olarak alınmış kararlar parçası haline gelmiş olan kararları da kapsayan incelemelere ihtiyaç vardır.

Böyle geniş kapsamlı bir çalışmanın, K.P.'ün birleşmesiyle ortaya çıkacak Türkiye fotoğrafını nasıl çizeceğine burada bir örnek verelim, Bilindiği gibi, AET'in amacı, mal, hizmet ve faktör akımlarını sağlamak ve bunları ortak bir çizgiye sokabilmek üzere, bu amaçları gerçekleştirmenin **Geçiş Dönemi süresinde kaldırılması** gerekmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için varılan ortak noktada en önemlilerinden başlıcası, AET Konseyinin 1973'teki 53. oturumunda kabul edilmiş bulunan bir Ortak Program'dır. Bu Genel Program, **yerleşme hakkı ve hizmetler** ile ilgili hükümleri kapsamakta ve bu konudaki uygulamalar için bir **takvime göre** yapılacağını saptamaktadır. Bu Program, R.A. kadar geçerli ve bağlayıcı bir nitelikte bir belgedir.

K.P.'ün, R.A.'nın nasıl geniş ölçüde bir tekrarı olduğunu yukarıda göstermeye çalışarak, K.P.'ün çeşitli parçalar birleştirildiği zaman bunun R.A.'nın parçalarının birleştirilmesinden pek farklı bir sonuç verdiğini R.A.'na göre düzenlenmiş bulunan takvimin de bu karar aynı biçimde işleyeceğini belirttik. Şimdi, bu konulardan özellikle AET ilkeleri arasındaki mal

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

Böylece, tıpkı A.A. 13 ve 14'de ve K.P. 41 vd.'nda olduğu gibi, R.A.'nın 52. ve bundan sonraki hükümlerine kiye'ye uygulanacağını, yani, aşağıda Tablo 3'de belirtilen onların karşısında yer alan faaliyet gruplarının eşit şartlı ve uyruklu kişilere açılacağını düşünelim.

TABLO 3

Yıllar	Faaliyet Grubu
Geçiş döneminin 2. aşamasının 2. yılı bitmeden önce (1977) :	Kömür madeni işletmeciliği Diğer madenler işletmeciliği Ham petrol ve tabii gaz işletmeciliği (sondaj hariç) Taş, kil, kum ocağı işletmeciliği Metaller dışında kalan maden ve ocak Dokumacılık (Tekstil) Ayakkabıcılık, diğer giyim eşyası ve diğer hazır giyim eşyası sanayii Tahta ve mantar sanayii Mobilya yapımı Kâğıt ve kâğıt mamulleri yapımı Baskı ve yayın işleri sanayileri ve baskı

Yıllar**Faaliyet Grubu**

1977

Temel metallürji sanayileri
 Metal ürünleri sanayii
 Makine sanayii
 Elektrik makineleri, araçları v
 sanayii
 Taşıt ve taşıt donatımı sanayii
 Çeşitli imalât sanayileri
 İnşaat sanayii
 Elektrik, Gaz ve Buhar
 Su ve sağlık hizmetleri
 Toptan ve perakende ticaretin
 Bankalar ve diğer malî kurum
 Sigortacılık (sadece reasürans)
 Gayri menkul alım satımı
 Nakliyatla ilgili hizmetler
 Depo ve antrepo işleri
 Bazı iş hizmetleri
 Sinemacılığın bir bölümü

Geçiş Döneminin

2. aşamasının

2. yılının

bitimi ile

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

Yıllar

Faaliyet Grubu

Geçiş Döneminin

3. aşamasının

başlangıcı ile

3. aşamanın

2. yılının bitimi

arasında

(1979-1981) : Tarımla ilgili bazı hizmetler

Balıkçılık

Ham petrol ve tabii gaz işletmeciliği
(keşif ve sondaj)

Tütün sanayii

Toptan ve perakende ticaretin bir b

Sigortacılık

(hayat sigortacılığı, sigorta acer
düktörlük)

Nakliyat (Demiryolu nakliyatı, tram
işletmeciliği, otobüsçülük hariç
nakliyatı, hava nakliyatı, vs.)

Bazı halk hizmetleri

(insan ve hayvan sağlığı, bilimsel a

Temizleyicilik, berberlik, fotoğrafçılık
kişi hizmetleri

Geçiş döneminin

2. aşamasının

örneğin, K.P.'ün dış ticaretle ilgili parçalarını da mizi sağlayacaktır. Söz gelişi, K.P., R.A.'na uyma ötürü, bir yandan, bir kalkınma sürecinin temel leyecek dallarda AET uyruklulara Türkiye'de yer ma olanağını verirken,¹¹ öte yandan aynı dallar halâ dış ticarete bazı himaye tedbirleri sağlan se, gerçekçi olmak isteyenlerin burada büyücek b rı gerekecektir.

SONUÇ

Katma Protokol'ün, bunun öncüsü olan Anka bütünlemesinden ortaya çıkan Türkiye ekonomisi bir biçimde bakmamak için, bazı temel bilgileri sında sıralamakta yarar var.

1. Türkiye, henüz AET üyesi değildir. AET' yacağı, olacaksa da bunun zamanı bugünden be

2. «Geçiş Dönemi» adını taşıyan 12 yıllık b ye (ve Türkiye ile ilişkilerinde AET) için söz kor zenleyen Katma Protokol'ün, Türkiye'ye bu üye kesindir. Çünkü, Geçiş Döneminden sonra bir «S ki, bunun bugünden ne süresi ne de şartları bel

3. AET konusu, Türkiye'de, bir «dış ticaret avantajlar elde etme» ve (üstelik,) bu sayede «A vası olarak sunulmuş ve reklâm edilmiştir. Aksi beğin örnekler tarihimizden hiç eksik olmamıştır.

KATMA PROTOKOLÜ OKURKEN

ve Türk halkının onurlu bir yaşama tarzına kavuşması etkisi, hiç de olumlu olacağı benzememektedir.

5. Asıl mesele, 12 yıllık Geçiş Dönemi'nin ikinci karşımıza çıkmaya başlayacak gibi görünmektedir. O yıl ekonomisi için karar alma konusu, artık AET nüfuz almış olacağı benzemektedir.

6. Şüphe yok ki, bu saydıklarımız, **ceteris paribus** bir bakışla varılacak sonuçlar sayılmak gerekir.